

СВІТЛОЇ ПАМ'ЯТІ ЄВГЕНА ЛЕОНТІЙОВИЧА ДУДКИ

(23.05.1942 р.–8.12.2024 р.)

Дудка М. І., Пінчук Н. І.

Державна установа Інститут зернових культур, вул. Вернадського Володимира, 14, м. Дніпро, 49009, Україна

З глибоким сумом і скорботою повідомляємо, що 8 грудня 2024 р. на 83 році життя перестало битися серце відомого вченого-фітопатолога, кандидата біологічних наук Євгена Леонтійовича Дудки.

Майбутньому знаному вченому-аграрію випало з'явитися на світ на мальовничій Волинській землі 23 травня 1942 р. в селі Кримне Старовижівського (нині Ковельського) району, утім свій життєвий шлях малий Євгенко розпочав в складні роки лихоліття, під час Другої Світової війни, а зростав і став на ноги – в нелегкі повоєнні. Його батьки були з діда-прадіда селяни-хлібороби, знані і поважні люди в селі. Мати Меланія Тимофіївна (1902–1992 рр.) і батько Леонтій Макарович (1900–1948 рр.) все життя працювали в місцевому колгоспі. Батько, ще в 1948 р. у молодому віці захворів і рано пішов з життя.

Діти залишилися напівсиротами, і матері доводилося важко працювати в колгоспі, щоб вижити і виховати без чоловіка трьох доньок і двох синів.

Євген Леонтійович згадував, що його сестри Тетяна (1922 р. н.), Юлія (1925 р. н.), Дарина (1930 р. н.) і брат Адам (1933 р. н.) жили турботами родини, намагалися якнайбільше допомагати матері в домашньому господарстві, а старші сестри одразу після закінчення школи пішли працювати в колгосп.

Попри пріоритетність російської мови у тодішньому суспільстві, велика і дружна родина Євгенка спілкувалася винятково українською мовою. Всупереч радянським законам в родині дотримувалися українських традицій – на Різдво обов'язково робили і ставили дідуха на покуті, готували кутю, а на Великдень – мати зі старшими доньками пекли паски і фарбували крашанки.

Євгенко ріс здібною дитиною, читати і рахувати він навчився ще у п'ять років, тому пішов до школи вже підготовлений. Навчався в Кримненській середній школі (1949–1959 рр.), яку закінчив на добре і відмінно. В шкільні роки проявив хист до математики, мови та літератури, хімії і біології. Дуже любив писати твори, був постійним і активним відвідувачем як шкільної, так і сільської бібліотек та багато читав книжок українських авторів. Це дитяче захоплення і любов до друкованої української книги Євген Леонтійович проніс крізь все життя.

Мати Меланія Тимофіївна, не зважаючи на всі труднощі післявоєнного часу, завжди мріяла щоб хоч менший із синів, Євгенко, отримав вищу освіту, тому з легким серцем благословила його і відпустила на навчання. Утім юнацьким мріям Євгена, зразу ж після закінчення школи стати студентом одного із вузів, на той час так і не судилося здійснитися внаслідок скрутного становища і браку коштів в родині. Тому в родинному колі було вирішено,

що для втілення мрії, Євген повинен переїхати з рідного села і жити та працювати ближче до великого міста. Це було вперше, коли він поїхав від батьківської хати, наважився на переїзд з Волині до Харківщини. Так, в 1960 р. він опинився в радгоспі «Кутузовка» Харківського району Харківської області, де рік працював робітником, заощаджував кошти на навчання та готувався до вступу в інститут у вільний від роботи час.

Зазначимо, що все життя він дуже любив мандрувати. Мабуть така любов до мандрів у пана Євгена була також родом з дитинства. Ще малим разом зі старшим братом Адамом часто ходили до лісу, де залюбки збирали гриби, ягоди, лісові і польові квіти. Не відмовився він від цієї звички і коли студентом їздив у туристичні подорожі до Карпат, та й пізніше уже під час навчання в аспірантурі та наукової діяльності в ВНДІ кукурудзи. Впродовж відпусток намагався на власні очі побачити світ – приймав активну участь в організації екскурсійних подорожей колег-науковців до Молдови, Вірменії, Грузії, Північної Осетії, про що після повернення з захопленням розповідав друзям і колегам про незабутні враження від цих мандрівок. Проте найбільше любив повертатися влітку на мальовничу Волинь, серцю милий світ дитинства, до батьківської хати, мами, брата і сестер, з метою допомогти рідним по господарству та відновити свій внутрішній стан і рівновагу в родинному колі.

В 1961 р. Євген Леонтійович без труднощів вступив до Харківського СГІ ім. В. В. Докучаєва (нині Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва) на агрономічний факультет за спеціальністю «Захист рослин», який успішно закінчив у 1966 р. за фахом вчений агроном із захисту рослин. На той час в СРСР це був новий і недостатньо поширений напрямок у галузі рослинництва. У Євгена Леонтійовича лишилися найприємніші спогади про навчання у Харкові. Звісно, студентські роки – щаслива пора. Був час для навчання, занять з легкої атлетики і літніх студентських будівельних таборів. Частина зароблених коштів Євген завжди надсилав матері на Волинь в с. Кримне. Єдине його неприємно враження студентських років у місті Харкові, першій столиці радянської України (1919–1934 рр.) – це велика кількість російськомовного населення.

Після закінчення вузу Євген Леонтійович отримав направлення до Закарпатської сільськогосподарської дослідної станції (с. Велика Бакта, Берегівський район, Закарпатська область), де допитливий і цілеспрямований молодий спеціаліст з активною життєвою позицією протягом 1966–1967 рр. набирався наукового і виробничого досвіду, застосовував на практиці набуті в інституті теоретичні знання. Спочатку працював на посаді старшого наукового співробітника, а через пів року – на посаді завідувача відділу захисту рослин. Саме в Закарпатській дослідній станції у молодого науковця з'явилася мрія про навчання в аспірантурі, і саме в цей час він опубліковує першу одноосібну друковану працю «Замінники бордоської рідини» (журнал «Захист рослин», 1967). Проте на той час цій мрії молодого науковця не судилося здійснитися. Через хворобу його матері Меланії Тимофіївни Євгену довелося брати відкріплення в управлінні сільського господарства Закарпатської області і переїздити ближче до рідного села.

У 1967–1969 рр. після переїзду до м. Луцьк Євген Леонтійович працював у Держкомісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур у Волинській області на посаді ентомолога-фітопатолога інспектури. Звідси ж, після оголошення конкурсу щодо прийому в аспірантуру при ВНДІ кукурудзи (м. Дніпропетровськ, нині м. Дніпро), він направив пакет документів для участі у вступних іспитах.

В 1969 р. Є. Л. Дудка успішно здав іспити і вступив до аспірантури на очну форму навчання за спеціальністю «Захист рослин», яка діяла на базі Всесоюзного науково-дослідного інституту кукурудзи ВАСГНІЛ (нині ДУ Інститут зернових культур НААН України). З 1969–1972 рр. він проводив дослідження за темою «Патогенні властивості летючої сажки кукурудзи в зв'язку з екологічними умовами» в лабораторії фітопатології під науковим керівництвом завідувача лабораторії доктора с.-г. наук, професора Григорія Васильовича Грисенка.

Євген Леонтійович з особливою теплотою і вдячністю згадував, що Григорій Васильович приділяв особливу увагу підготовці наукових кадрів, і, як науковий керівник його роботи, турботливо слідкував за освоєнням молодим фахівцем методології досліджень, вивчен-

ням біології і особливостей збудника хвороби, здійснював контроль за додержанням календарного плану виконання наукових експериментальних робіт, допомагав зробити глибокий аналіз отриманих результатів, спонукав до вчасного висвітлення результатів у спеціалізованих виданнях та участі у наукових конференціях і семінарах.

Він згадував, що йому надзвичайно пощастило потрапити в найпотужнішу і найстарішу в Україні наукову школу з захисту рослин. На той час в ВНДІ кукурудзи працював відділ захисту рослин, який складався з двох наукових підрозділів – фітопатології і ентомології. Лабораторія фітопатології була заснована ще в 1914 р., яку у свій час очолювали видатні вчені: доктор с.-г. наук, професор А. І. Боргардт (1914–1930 рр.), кандидат с.-г. наук Є. Є. Фомін (1930–1941 рр.), доктор с.-г. наук, професор Ф. Є. Немлієнко (1946–1966 рр.), доктор с.-г. наук, професор Г. В. Грисенко (1966–1982 рр.), у штаті наукового підрозділу працювали відомі вчені: І. О. Сіденко, Т. О. Кулик, Т. Л. Сотула, В. М. Мажара, М. М. Цимбал, А. А. Морщацький, І. П. Парій. Лабораторія ентомології була заснована у 1930 р., її у свій час очолювали видатні науковці: кандидат с.-г. наук Є. В. Клоков (1935–1965 рр.), доктор біологічних наук, професор, академік ВАСГНІЛ П. І. Сусідко (1965–1976 рр.), доктор біологічних наук, професор І. О. Федько (1977–1982 рр.), доктор с.-г. наук, професор В. П. Писаренко (1982–1989 рр.), у складі наукового підрозділу працювали відомі вчені: І. О. Федько, О. П. Кокот, Г. А. Андрєєва, М. Д. Бієнко. За рівнем професійної кваліфікації та спрямуванням досліджень це був міні-інститут із захисту рослин з висококваліфікованим дружнім колективом, який вирішував головні проблеми системи комплексного захисту посівів зернових колосових культур і кукурудзи як в зоні Степу, так і в інших ґрунтово-екологічних зонах України.

Напружена робота молодого науковця почала давала плідні результати – нові публікації, участь в конференціях, семінарах, обласних та республіканських нарадах з питань захисту рослин. В 1974 р. в Українській сільськогосподарській академії (м. Київ) Євген Леонтійович успішно захищає дисертаційну роботу на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук за спеціальністю 06.01.11 – «Фітопатологія і захист рослин» на тему «Вплив гідротермічних і біотичних факторів на розвиток летючої сажки кукурудзи та обґрунтування заходів боротьби із захворюванням».

У складі наукового колективу він продовжує активно працювати над вирішенням питань інтегрованої системи захисту посівів кукурудзи при вирощуванні за інтенсивною технологією. Самотужки вдосконалює знання з англійської мови і, в 1977 р. дирекція відряджає молодого, але фахового і перспективного, науковця в двотижневе закордонне відрядження в Угорську народну республіку для вивчення досвіду діагностики вірусних захворювань кукурудзи в спеціалізованих господарствах.

Такі риси молодого науковця, як обізнаність з широкого кола питань захисту рослин і аграрного виробництва, здатність до самостійного планування і проведення наукових досліджень не залишилися без уваги керівництва інституту, і в 1977 р. Є. Л. Дудка був переведений на посаду старшого, а в 1988 р. – провідного наукового співробітника лабораторії фітопатології. Вже через два роки (тобто в 1990 р.), зважаючи на високу працездатність і цілеспрямованість, виваженість та відповідальність, успішну й послідовну наукову діяльність, його призначають виконуючим обов'язки завідувача відділу захисту рослин, а з 1992 р., після атестації – завідувачем цього ж наукового підрозділу та з 2002 р., після реорганізації відділу – завідувачем лабораторії захисту рослин.

Науковий підрозділ захисту рослин під керівництвом Є. Л. Дудки, у складі якого працювали відомі науковці Н. І. Пінчук, М. П. Явдощенко, О. М. Сумароков, Б. О. Терещенко, Т. В. Гирка, Т. М. Педаш, О. А. Горшар, К. А. Деревенець, Г. А. Токарчук, проводив дослідження з розробки екологічно безпечних технологій обмеження шкодочинності хвороб і шкідників у посівах колосових культур, кукурудзи та запасах зерна.

Під керівництвом і за безпосередньої участі Дудки Євгена Леонтійовича здійснювалися також і вдалі міжнародні наукові проекти. За результатами спільних досліджень в рамках українсько-американського проекту «Розвиток інтегрованої системи захисту для стабілізації

фітосанітарного стану посівів озимої пшениці» науковці ДУ ІЗК НААН і Університету штату Огайо (професор Патрік Ліпс і Саллі Міллер, США) за підтримки і субсидування агенцією з Міжнародного розвитку США в рамках Проєкту по захисту рослин та застосуванню пестицидів (1999 р.) розробили для України інтегровану систему захисту посівів пшениці озимої від хвороб. Завдяки цьому проєкту науковою установою вперше було придбано персональний комп'ютер для потреб окремого наукового підрозділу – відділу захисту рослин. Книгу американських науковців «Wheat Health Management» (R. James Cook, Roger J. Veseth, 1991), яку професор П. Ліпс подарував на пам'ять Є. Л. Дудці на знак вдячності за сумісну плідну працю, Євген Леонтійович особисто переклав українською мовою і передав науковій бібліотеці ДУ ІЗК для загального користування.

І в Україні цінували Є. Л. Дудку як авторитетного фахівця та висококваліфікованого науковця з захисту рослин, так з 1996 р. Євген Леонтійович впродовж майже десяти років був беззмінним експертом Укрдержхімкомісії, яка здійснює експертизу вітчизняних і іноземних хімічних препаратів для застосування у сільськогосподарському виробництві країни та надавав експертні висновки щодо їх внесення до «Переліку пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні».

Євген Леонтійович все своє життя був політично свідомим і небайдужим до долі України, приймав активну участь в громадському житті – з 1991 р. брав участь у діяльності Дніпровського міського об'єднання всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка та активно сприяв утвердженню в регіоні державного статусу української мови, висвітленню правдивої української історії і поширенню української культури.

Життєвий і творчий шлях Євгена Леонтійовича Дудки впродовж 41 року був тісно пов'язаний з ДУ ІЗК НААН, з відділом, а після реорганізації, з лабораторією захисту рослин – тут він навчався в аспірантурі (1969–1972 рр.), обіймав посаду молодшого (1972–1977 рр.), старшого (1977–1988 рр.) і провідного наукового співробітника (1988–1990 рр.), в. о. завідувача (1990–1992 рр.) і завідувача відділу (1992–2002 рр.) та лабораторії захисту рослин (2002–2010 рр.). В доробку Євгена Леонтійовича Дудки понад 150 наукових праць, 2 авторських свідоцтва, він підготував 5 кандидатів наук (В. М. Борисов – за спільного керівництва з Б. В. Дзюбецьким, М. В. Ковтун, С. О. Левада, І. А. Шелекетина, К. О. Шепета). За плідну наукову працю був відзначений «Срібною медаллю ВДНГ» (1984 р.) і медаллю «Ветеран праці» (1986 р.).

У віці 82 років, 8 грудня 2024 р., Євген Леонтійович Дудка пішов з життя, залишивши пам'ять про себе як видатного науковця-аграрія, авторитетного фахівця і принципового вченого, небайдужу, порядну і мудру людину.

Спогади доктора с.-г. наук М. І. Дудки і кандидата біол. наук Н. І. Пінчук